



## سرمایه سخن

علی مختاری

موضوعی و ۳۴۰۰۰ موضوع فرعی که ۱۶۰۰۰ نمایه ترکیبی - که نمایانگر موضوعات ریز و فرعی است - تشکیل شده است. سرعنوان‌های موضوعی خاص که با عنوان عامه شناخته شده و مورد مراجعه قرار می‌گیرند، در سرعنوان عام آمده است، مثلاً، اطلاعات عنوان‌های احرام، سعی، طواف و... در سرعنوان عام حج آمده است.

در این اثر با آدرس بیان موضوع‌های مطرح شده در ۲۰ تفسیر با شماره جلد و صفحه آشنای شویم و تفاوت این کتاب با کتاب مفتاح التفسیر که چند سال پیش، منتشر شده، در این است که مفتاح آدرس

در این فصل کتاب‌هایی معرفی اجمالی می‌شود که مأخذ و منبع مناسب و پرباری برای مواد اولیه سخنرانی باشد. هر کدام از جهتی به کار می‌آید و زحمت تتبع فراوان را کم می‌کند.

در این شماره نیز با شما در محضر منابع قرآنی هستیم.

### ۱- فرهنگ موضوعی تفاسیر

این هفتمین اثر از مجموعه تلاش‌های «مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم» و در حال حاضر در دست چاپ است. ویژگی‌های کتاب و نظام اطلاعات این اثر، به تفصیل کار در مقدمه‌اش بیان شده است. اطلاعات این اثر از ۳۰۰۰ سرعنوان

مانند خوارج، شیخیه، مکتب تفکیک  
ز: علوم قرآنی مثل محکم و متشابه.

تواشیح، قرآت

ح: فرهنگ آفرینی قرآن مثل قرآن و  
ادب فارسی، حافظ و قرآن

ط: قرآن پژوهی، معرفی آثار قرآنی

شامل ۳۰۰ تفسیر، معرفی ترجمه‌ها که  
۱۳۰ صفحه از این کتاب را در برگرفته  
است، نزدیک به ۶۰۰ عنوان پایان‌نامه‌های  
قرآنی، کتاب‌شناسی‌های قرآنی، که بالغ بر  
۱۰۸ اثر را معرفی می‌نماید.

قرآن پژوهان، نزدیک به یک هزار  
زندگی‌نامه از قرآن پژوهان قدیم و معاصر  
- برخی را بسیار مختصر و برخی مفصل -  
در این دانشنامه آمده است. که حدود  
دویست فقره آن، زندگی‌نامه خود نوشت  
است. و...

۳- الکشاف الموضوعی للقرآن الکریم

مؤسسه دارالقرآن الکریم، از مرحوم  
آیه الله العظمی گلپایگانی، قم، ۱۴۱۹  
قمری. این مجموعه هفت جلدی، با هفت  
محور اصلی شامل ۹۵۳ موضوع اصلی و  
۴۱۴۸ عنوان فرعی و ۱۵۹۸۱ آیه شریفه  
است، هر جلدی به یک محور به این  
ترتیب اختصاص دارد. ۱- مبدأ  
۲- معاد ۳- اسماء و اوصاف خدا ۴- نبوت

آیه و این اثر، آدرس موضوع را در جای  
جای تفسیر، نشان می‌دهد.

نام رایانه‌ای این برنامه «صراط» است.  
معجم‌های موضوعی قرآن فراوان  
است. تعدادی را بطور اجمالی معرفی  
می‌کنیم.

۲- دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی

به کوشش بهاء‌الدین خزّرمشاهی و به  
قلم جمعی از نویسندگان، چاپ اول،  
۱۳۷۷، دو جلد، ۲۳۸۲ صفحه. این  
مجموعه فارسی، شامل مقالاتی در ۱۹  
رشته است و بیشتر به کار کسانی می‌آید که  
با علوم قرآن و تفسیر سر و کار دارند،  
برخی از این رشته‌ها به اختصار چنین  
است:

الف: اعلام قرآن، اعم از آنچه در قرآن  
کریم آمده مثل بعضی از پیامبران یا نیامده  
مثل ابوطالب، حمزه، آسیه، هاجر.

ب: احکام قرآن و مسبحث آیات  
الاحکام

ج: معرفی سوره‌ها

د: آیه‌های نامدار مثل آیه تطهیر، نور،  
سیف، نجوی

ه: اقوام و طوایف مانند مهاجران،  
بنی اسرائیل، عاد و ثمود، بنی‌نضیر

و: ادیان و مذاهب و فرقه‌ها و مکتب‌ها

اشرف محمد الوحش، دار الفضيلة، قاهرة،  
یک مجلد رحلی.

در این اثر آیات شریفه، بر حسب الفبا،  
ردیف شده و آدرس تفسیر آن‌ها از دوازده  
تفسیر سنی ارائه شده است. گویا در تنظیم  
آن از رایانه استفاده شده است. مثلاً هر  
جای قرآن *مِنْ* یا *مَنْ* بوده در حرف «المیم  
مع النون» در پی هم همراه بخشی از آیه  
است. مثل *مِنْ* جاء بالحسنة... *مِنْ* الجنة  
والناس. سال‌ها پیش شبیه همین اثر به نام  
مفتاح التفاسیر در قم منتشر شد.

پیشنهاد نویسنده مقاله این است که اگر  
به جای استفاده از این معجم، با خود  
تفسیرها مانوس شویم بهتر است و معرفی  
این اثر صرفاً برای کسانی است که تاکنون  
به تفسیر مراجعه نکرده‌اند و نیز برای  
آگاهی از وجود چنین آثاری است.

#### مُرشد الحیران الی بحوث القرآن

شیخ محمد مرشد عابدین، دار دمشق.  
این دانش‌نامه، به صورت موضوعی و  
به ترتیب الفبایی و مصدر را عنوان قرار  
داده است. و آیات مربوطه را در صدر و اندکی  
شرح و تفسیر ذیل هر عنوانی آورده است.

چنین آثاری برای تسهیل در یافتن  
موضوع، آیات و تفسیر مختصر بسیار  
مفید است. امید آن که نویسندگان پیر و

و انبیا ۵- معرفت انسان ۶- منجیات انسان  
۷- مهلکات انسان.

در هر محور موضوع‌های اصلی و  
سپس فرعی در پی هم با ذکر محل شاهد،  
از متن آیه و شماره سوره و آیه در پیش  
روی خواننده قرار می‌گیرد. مثلاً در آغاز  
«اثبات صانع» و «التوحید فی الذات» سپس  
شاخه‌های توحید که عبارت است از  
التوحید فی العبادة، فی الخالقیه، فی  
المالکیه، فی الحاکمیه، فی الولاية، فی  
الربوبیه، فی الرازقیة، فی الشفاعة. و...

حجم این اثر در حد سه جلد کتاب  
است که می‌توان همه را در یک جلد  
فشرده منتشر کرد.

#### مَفْصَل آیات القرآن

عبدالصبور شاهین، مؤسسة الرسالة،  
بیروت، ۱۴۱۴ قمری، ۱۰ جلد، در این اثر  
به ترتیب الفبا نظیر معجم المفهرس الفاظ  
تنظیم شده است، در هر واژه‌ای، تمام آیه و  
نه تنها محل شاهد بیان شده است و  
رحمت مراجعه دوباره به قرآن، برای  
تکمیل آیه، لازم نیست، این اثر برای  
کسانی مفیدتر است که تفسیر قرآن کریم  
را بدانند.

#### المعجم المفهرس لآیات القرآن الکریم

به کوشش عکاشه عبدالمنان الطیبی -

مکتب اهل بیت علیهم السلام نیز بیشتر به ارائه چنین آثاری پردازند.

کتاب حاضر تا حرف فادر دو جلد یک و دو ۱۱۹۰ صفحه را در برگرفته و تنها از منابع اهل سنت بهره برده است. لازم به ذکر است که روشمند و فنی نیست؛ مثلاً، آغازش با «ابن» است. برخی موضوع‌های متناسب و مرتبط با عنوان را هم یک جا مطرح می‌کند؛ مثلاً در پی عنوان «حجاب» «مصافحه النساء» و «خروج المرأة من بیتها» نیز ذکر شده است.

فهرست موضوعی تفسیر نمونه، ناشر مدرسه الامام علی بن ابی طالب علیه السلام، چاپ ۱۵.

امروز برای بسیاری از تفاسیر - به ویژه تفاسیر اهل سنت - راهنمای موضوعات تهیه شده است: یکی از آن‌ها همین اثر است که آقای احمد علی بابایی و رضا محمدی تهیه کرده‌اند. البته تصحیح و اصلاح و بازنگری این اثر را روحانی جانباز شهید شهرابی بر عهده داشت که متأسفانه نامی از ایشان نیست.

این فهرست، برای بیست و هفت جلد تفسیر نمونه تهیه شده است. با نواقصی که دارد، باز کلیدی برای راه‌یافتن به موضوع‌های تفسیر نمونه است.

این اثر شامل ده سرفصل کلی است:

- ۱- شناخت و جهان‌بینی ۲- جهان‌بینی اسلامی ۳- انسان در قرآن و هدف آفرینش
- ۴- آشنایی با منابع اسلام ۵- رفتار یک مسلمان ۶- تاریخ تمدن ۷- بررسی ادیان و مکاتب ۹- علوم اجتماعی ۱۰- ادبیات و هنرها.

در آغاز کتاب ص ۷ تا ص ۳۱ فهرست الفبایی عناوین کلی است که فهرست همین جلد شمرده می‌شود و به کمک آن می‌توان به فروع رسید؛ مثلاً «قرب الهی» «قرض الحسنه» «قضا و قدر» را در ذیل حرف قاف می‌یابیم و به کمک همین فهرست در ص ۳۸۰ به ۳۵ مورد از تفسیر نمونه در باب تقرّب، پی می‌بریم.

برای تفسیر شریف المیزان، کلیدهای متعددی تهیه شده که با اختصار از آن‌ها یاد می‌شود:

#### مفتاح المیزان

علیرضا میرزامحمد، با همکاری جمعی از پژوهندگان، مرکز نشر فرهنگی رجاء. در ۳ جلد: ج ۱ فهرست آیات، فهرست موضوعات، ج ۲ فهرست اعلام و اشخاص، اماکن و بلاد و ج ۳ فهرست قبایل و امم، کتب و رسالات، اصطلاحات و لغات، اسامی جانوران و گیاهان و

شده است و در ترتیب موضوع‌ها بر اساس ترتیب موضوعات کتاب شریف بحار الانوار تنظیم شده است.

- ۱- عقل ۲- علم و حکمت ۳- توحید
- ۴- عدل ۵- معاد ۶- نبوت ۷- امامت
- ۸- موجودات ۹- ایمان و فضائل ۱۰- کفر و ذنابل ۱۱- حقوق و آداب معاشرت
- ۱۲- قرآن و کتاب‌های آسمانی ۱۳- ذکر و دعا ۱۴- احکام.

در پایان نیز فهرستی از همین مجلد در ۱۲ صفحه آمده است.

#### تفسیر القرآن بالقرآن عند العلامة

الطباطبائی، دکتر خضیر جعفر

این اثر در ردیف فهرست‌ها نیست و به معرفی منهج، سبک و شیوه علامه پرداخته است ولی چون برای اهل نظر بسیار مفید و شامل تجزیه و تحلیل چندین موضوع علوم قرآنی و تفسیری است، معرفی شد.

چاپ اول این اثر به اهتمام دارالقرآن و چاپ جدیدش در مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی در دست انجام است.

کافی‌ها، اصنام، اشعار است.

#### فهارس المیزان

عادل عبدالجبار ثامر الشاطی، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات در یک جلد.

نویسنده در آغاز از احادیث چهارده معصوم علیهم‌السلام به ترتیب فهرستی آورده، سپس به ارائه این فهرست‌ها پرداخته است: فهرس الآثار والأقوال - اللغة، المعصومین، الأعلام، الکنی، الألقاب، اعلام النساء، الاماکن والبقاع، الملل والنحل والجماعات، الوقائع والاحداث، الأمثال، أنصاف الأبیات، الأشعار والکتب والمصادر.

#### فهارس المیزان

الیاس کلانتری، عباس ترجمان، یک جلد، اسماعیلیان.

این کتاب شبیه فهرست موضوعی تفسیر نمونه در آغاز فهرست عناوین کلی را به ترتیب الفبا و سپس به تفصیل آن‌ها را مطرح کرده است. و طبق دو چاپ ایران، اسماعیلیان و بیروت، تنظیم شده است.

#### فهرست راهنمای موضوعی المیزان

دفتر انتشارات اسلامی، یک جلد،

۱۳۷۶ شمسی.

این فهرست، راهنمای موضوعات تفسیر المیزان - و ترجمه فارسی آن است که مطابق چاپ همین انتشارات تنظیم